

in sankcijam pokazala svojo moč »s številnimi in odmevnimi manifestativnimi akcijami ter demonstracijami«. Dejstvo, da je uspela ohraniti tudi v izjemnih razmerah in s politično taktiko, s katero je »večkrat rušila lastno programsko integriteto«, večinsko podporo v Sloveniji, je bilo pomemben dejavnik v njenih v pogajanjih z Beogradom za ponovno vrnitev na oblast. Vstopu v osrednjo vlado pa je po štirih letih opozicije sledil »posledični prevzem oblasti v Dravski banovini« (277–281). S tem je bil dosežen »končni cilj politike nekdanje SLS, kamor so se stekale vse njene idejne, državnopravne in zlasti strankarsko-politične opredelitve« in sicer »popolno obvladanje Dravske banovine, čim širše kompetence njenega upravnega aparata (in tudi banovinskega samoupravnega predstavniškega telesa op.p.), ustrezno zavarovane v urejeni in stabilni Kraljevini Jugoslaviji« (275).

Iz navedbe virov in literature se vidi, da je Gašparič preučil gradivo v petih arhivskih ustanovah v Ljubljani, Mariboru in Celju ter v Beogradu in Zagrebu, vir dragocenih podatkov je bilo 18 domačih in tujih časnikov in časopisov, uporabil pa je tudi vso relevantno zgodovinsko in memoarsko domačo in tujo literaturo. Za novo osvetlitev delovanja in politične taktike SLS, posebej njenega voditelja, ter raznolike opozicije v državi, so dragocen vir zlasti osebne zbirke pomembnih politikov. Uporaba tujega časopisja je bila dragocena za osvetlitev mednarodnih pogledov na dogajanje v Jugoslaviji. Knjiga je opremljena tudi s številnimi dokumentarnimi fotografijami.

Dr. Jure Gašparič je s svojim tehtnim monografskim delom oziroma za tisk dopolnjeno doktorsko disertacijo o delovanju SLS v letih 1929–1935, posebej tudi z vidika njene vloge v jugoslovanskem okviru, temeljno izpopolnil politično podobo Slovenije v prvi Jugoslaviji, ter pokazal, da je moral njeno moč vladajoči liberalni režim tudi v času prepovedi delovanja upoštevati kot pomemben dejavnik. Njegova bogato dokumentirana obdelava zgodovinske poti SLS v prvi polovici tridesetih let pa je tudi izziv za celovito raziskavo o njenem monopolnem oblastnem položaju v Sloveniji in njeni tehtni vlogi v jugoslovanski vladi v nadaljnjem obdobju do aprilske vojne 1941, kajti njene »taktične preudarke, pa tudi težnje... pred letom 1935 še najbolje pojasnjuje dogajanje v drugi polovici tridesetih let« (275).

Miroslav Stiplovšek

B e r n a r d N e ž m a h, Jelcinova Rusija. Ljubljana: Umco, 2007. 192 strani. (Premiera; 68)

V knjigi Jelcinova Rusija je Bernard Nežmah prikazal Jelcinovo obdobje tako, da je uporabljal njemu dostopne vire, ki pa jih je konfrontiral z razgovori z ruskimi ljudmi, ki so po svoje doživljali to obdobje.

Avtor je v knjigi zapazil, da Jelcinova transformacija ni imela nič skupnega s komunizmom oziroma s socializmom, zakaj Jelcin je skušal uveljaviti svoj ego, kolikor so mu dopuščale razmere, pri čemer je bil seveda originalen. Njegovi prijemi so bili izrazito avtokratski, ni šlo za demokracijo, ampak za despotsko obvladanje položaja, ki ga je nasledil po padcu komunizma. Njegovi posegi so bili do skrajnosti nedemokratični, uveljavljal jih je celo – kjer se je dalo – z oboroženo silo. Ta stran Jelcinovega avtokratskega vladanja je v knjigi dobro prikazana. Koraki, ki jih je Jelcin podvzel, so povsem identični avtokratskemu načinu vladanja v prejšnjih obdobjih Rusije. Njegove postopke lahko primerjamo s stalinskim obdobjem političnih čistk. Jelcinova vladavina je v bistvu podobna Visarionovičevi obliki vladanja. Je nadaljevanje stalinskega obdobja, prikrojenega razmeram v Rusiji. Slika je naravnost groteskna, ko vidiš, kako generali in polkovniki prevzemajo oblast. To je tragedija človeka, ki misli, da je demokrat, a je le navaden diktator.

Jelcin si je oblast popolnoma prisvojil, brez posluha za kakršenkoli demokratični dialog, menjal ministre, kot mu je odgovarjalo, enako vojaške poveljnike in upravni aparat. Opravka smo imeli s človekom, ki je pozabil, kaj je to demokratična zamenjava oblasti v tirnicah kolikor toliko demokratičnih oblik vladavine. Tu je avtor zadel bistvo v opisovanju vladanja vladajoče garniture, cele grupacije enakomislečih ljudi okoli Jelcina.

Posebej pomembno je, da je avtor svoje ugotovitve podkrepil z verodostojnimi izjavami prič, ki so po svoje doživljale avtokratski način vladanja v času Jelcina. To je velik plus knjige, ta avtorjeva objektivnost, ko je prikazoval osebnosti, ki so se uveljavljale pod Jelcinom in ki kažejo, kako močni so bili recidivi avtoritarnega partijskega mišljenja, te usedline v načinu mišljenja.

Zelo dobro je avtor prikazal tudi pojavitev Putina, ki je po izobrazbi sicer pravnik, a se je formiral kot NKVD-jevec, ki ni daleč odskočil iz aparata NKVD-ja. Bojim se, da se ocena Putina lahko dramatično spremeni. Nedemokratske forme vladanja je prilagodil, kolikor se mu je zdelo. Njegov način vladanja je vseskozi v veliki nevarnosti, da spet zapade v poseben »bonapartizem« v ruski varianti. Karkoli bo Putin skušal urejati, bo imel v ozadju železno pest, da jo uporabi, če bo potreboval utrditev oblasti. Demokracija je tu pro forma.

Delo je nekoliko pomanjkljivo v tem, da mu manjka analiza partijskega kadra, ki se je uveljavljal v času tako imenovanega Jelcinovega obdobja. Tu mislim strukturno analizo notranjega boja kot odnos teh kadrov do obdobja Gorbačova. Pomembno bi bilo videti ozadje tega kadra visokih funkcionarjev, ki se je formiral še v času Gorbačova in še pred njim. Kako je ta kader preživel katarzo iz visokega partijskega kadra v aparatčike, kako so to uvajali v življenje.

V knjigi je avtor napisal pomembno poglavje o lakoti v času Jelcinovega obdobja. Zanimivo bi bilo vnesti še primerjalno poglavje o lakoti, o njeni zgodovini in prikazati, kako so tisoči v Ukrajini in tudi Rusiji v dvajsetih in tridesetih letih trpeli in izkrevaveli zaradi lakote. Lakota in beda, ki je nastala kot posledica eksperimenta Stalinovega sistema, se ponovi v Jelcinovem obdobju.

Knjiga je primer znanstvenega pristopa, ker nakazuje realno sliko Rusije v tako imenovanem postkomunističnem obdobju in razkroj partijskega sistema, ki doživlja svojo strašno krizo. Avtor kot dokumentacijo uporablja izvirno gradivo ruskih ljudi, ki pripovedujejo, kako gledajo in čutijo breme tega sistema. Priče, žive ljudi, ki so doživljali to katarzo. To je bistveno. Številčnost in širina teh virov daje dokaj natančno in objektivno podobo Rusije. To so ljudje, ki so izšli nekoč iz stalinizma in njegovih nadaljevanj, nato pa doživljajo obdobje Jelcinove vladavine. Zaradi tega imajo viri, ki jih avtor navaja, zgodovinsko vrednost. To je dokumentacija dobe.

Avtor ni mogel uporabljati klasičnih virov, kot so arhivi in uradni dokumenti. Za takšno proučevanje je bila aktualnost preblizu. Avtor je uporabil maksimum, ki ga je lahko uporabil: po eni strani je to pričevanje ruskih ljudi, ki so mu povedali svoje vtise, po drugi avtorjeva neposredna izkušnja nekaterih zgodovinskih dogodkov, po tretji pa avtorjevo sklicevanja na medijska poročila.

Ta knjiga je depandan študijam obdobja stalinskega termidorja. Jelcin je samo nadaljeval Stalinove metode skozi izkoriščanje policije, vojske in armade v obračunu z opozicijo in ljudskimi protesti. Stalin je uporabil čistke, da je zavladal na caristični način pod podobo socializma, Jelcin je storil podobno, le da pod podobo demokracije. Knjiga nakazuje obdobje, ki se je s smrtjo Stalina nehalo, ali bolj natančno umirilo, nakazuje torej stalinistični model, ki je tekel naprej tudi po Stalinu in potem v svojevrstni obliki zaživel pod Jelcinom. To naši zgodovinarji ne vedo. Če pregledujemo zgodovinske knjige te tematike, tega v njih ne boste našli. Strokovnih razprav enostavno ni.

Knjiga kot prikaz obdobja Jelcina ima svojo težo in svojo izvirnost. Ker mnogi elementi Jelcinove vladavine spominjajo na čas Stalina, jo smatram kot nadaljevanje mojih knjig, ki sem jih pisal o obdobju Stalinovega termidorja. Jelcin je delal isto, morda ne v taki meri, ne tako okrutno, saj ni uporabil strukture NKVD-ja v obsegu kot Stalin, ki je dobesedno likvidiral vso opozicijo (trockistično, zinovjevsko, buharinsko), če pa bi proučevali politične žrtve, ki so padale, bi ju lahko izenačil. To so korenine za razumevanje ruske zgodovine, tudi Jelcinovega obdobja, ki ga lahko razumeš samo tako, če poznaš in upoštevaš strukturno vlogo čistk, ki jih je v svojem obdobju vršil Stalin.

Marjan Britovšek